

DÜNYA BARIŞI VE DİNLER

Prof. Dr. Mehmet AYDIN*

Öz

Yahudilik, Hıristiyanlık, İslâmiyet, Hind ve Çin kökenli dinlerin temel kutsal kitaplarına göre, din adına yapılacak bütün zulümler yasaklanmıştır. Bu dinlerin hiç biri, dini terörizme izin vermez. Hepsinin temel felsefesi, insana saygı ve hayata hürmet üzerine dayanmaktadır. Bunun için hepimizin önce kendi dindaşlarımızı, sonra da diğer dinlerin mensuplarını bu alanda eğitmesi insanlık adına bir sorumluluktur. Dinlerin engin toleransı, hoşgörüsü ve birlikteliği bütün dünyaya yayılmalıdır. Bu başarıldığında bütün insanlığın beklediği sosyal barış gerçekleşecek ve çokluk içinde birlikte yaşama idealine ve huzuruna ulaşılmış olacaktır. Böyle bir dünyanın inşasında her dinin liderlerine ve mensuplarına düşen görev, barış ve huzur dolu dinlerinin mesajlarını, önce kendileri özümsemeli sonrada bütün insanlığa öğretmeleri ve bu uğurda gereken çabayı sürdürmeleridir.

Anahtar kelimeler: Hoşgörü, dünya barışı, dinler, din temsilcileri.

World Peace and Religious

Abstract

All kinds of oppression in the name religion is banned according to the sacred books of Judaism, Christianity, İslâm, India- and China- rooted religions. None of these religions allow religious terrorism. The basic thought of all of the religions includes respect to humans and veneration to life. For this purpose, every religion must focus on disciplining coreligionists. The boundless tolerance of the religions, the unity and cooperation should expand to the whole world. After then the common peace which the humanity expects will be realized and the ideal of living in ampleness and tranquility will be reached. In the process of building this kind of world, each member and representative of each religion has a task. This task is spreading the word of peace and tranquility to the whole humanity and never give up against the difficulties.

Keywords: Tolerance, world peace, religions, religious representatives.

Bugün dünya nüfusunun sekiz milyara yaklaştığı tahmin edilmektedir. Bu demografik dağılımın, sosyolojik yönden iki önemli belirleyici özelliği vardır: Bunlardan birincisi, *Etnik Aidiyet*, diğeri *Dini Aidiyettir*. Dünya üzerinde bulunan insanların belirleyici özelliği, bu iki sosyolojik karakter yapısıyla dikkat çekerken; dini aidiyetin bölgesel ve etnik yönden daha dikkat çekici olduğu

* Konya NEÜ İlahiyat Fakültesi, mhaydin942@gmail.com

görülmektedir. Çünkü etnik köken, çoğu zaman dini aidiyetin manevi atmosferi içinde erimekte ve dini aidiyet ön plana çıkmaktadır. Bugün dünyadaki demografik duruma göre, dinlerin dağılımını ele almak bir anlamda dünya barışının temininde bu din mensuplarının oynayacağı rolü de belirtmek anlamına gelmektedir. Dünya nüfusunun yarısına yakını *Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler* ve bunlardan kaynaklanan yeni dini cereyan mensupları oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun diğer yarısını da Hind kökenli dinler olan *Hinduizm, Budizm, Sikhizm ve Jainizm*, Çin kökenli dinler olan *Konfüçyanizm, Taoizm ve Japonya kökenli Şintoizm* mensupları teşkil etmektedir. Dünyadaki bu dini dağılım, dünya nüfusunun çok azı müstesna, bir dini aidiyete mensup olduğunu göstermektedir.

Dünyadaki bu dini aidiyeti, coğrafi olarak dünya haritası üzerinde yerleştirmeye çalıştığımız zaman, karşımıza şöyle bir manzara çıkmaktadır: Avrupa kıtası büyük çoğunlukla Hıristiyanlarla meskûn iken, Afrika büyük oranda Müslümanlarla; Asya, Müslümanlar, Budistler, Hinduistler, Şintoistler ve Konfüçyanistlerle meskûndur. Amerika ve Avustralya genelinde Hıristiyan temayüllerin ağırlığı altında bulunmaktadır. Dinlerin dünyadaki dağılımı ile dünya barışı arasındaki ilişkiyi incelediğimizde, dünya barışını tehdit eden birçok dini ve sosyal faktörle karşı karşıya geliriz: Bunların başında fakirlik, siyasi gerginlikler, etnik çatışmalar, dini fanatizme dayalı çatışmalar ve tabii felaketlerin sonucunda meydana gelen göçlerin sağladığı etnik, dini ve sosyal gerginlikler gelmektedir.

Görüldüğü gibi dünyamız, dini, siyasi, etnik, sosyal çatışmaların ve doğal afetlerin sonucunda barışı ve huzuru kaybetmiş ve gerek ferdi ve gerekse sosyal boyutlu birçok problemin içinde boğulmakla karşı karşıya kalmıştır. Bugün dünyamızda sadece dine ve mezhebe dayalı gerilimlerin sebep olduğu sosyal barışın yok olması, tek başına üzerinde durulması gereken ciddi bir problemdir. Bugün, İrlanda'daki Katolik-Protestan çatışması, İslâm ülkelerindeki fundamentalist akımların sebep olduğu sosyal ve siyasi gerilim, Hindistan'daki dini kökenli çatışmalar, Beyrut'ta ve Balkanlardaki Hıristiyan-Müslüman kavgaları, Filistin'deki Musevi-Müslüman savaşı, ciddi anlamda dünya barışını tehdit eden unsurlar olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Irak, Afganistan ve Suriye'deki mezhep ve etnik çatışmalar, sadece bölgesel değil; evrensel boyutlu bir şiddet ve terör niteliği taşımaktadır. Bu bölgelerden gelen göç dalgaları başta Türkiye'yi ve özellikle Avrupa ülkelerini tehdit eden en ciddi sosyal problemi oluşturmaktadır.

Aslında bütün dinler, barışçıl hedefler göstermekte ve mensuplarını bu barışçıl hudutlar içinde kalmaya zorlamaktadırlar. Bugün dünya nüfusunun hemen hemen yarısını teşkil eden Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar, kendi dinlerinin buyruklarına sadık kalmış olsalardı, dünya barışının teminine son derece önemli bir katkı sağlamış olurlardı. Çünkü bu üç dinin, Hz. İbrahim'in mirasını taşıması, onun "*Halilullah*" (Allah'ın dostu) isminin bu üç

dinde temellendirilmesi, başlı başına dünya barışı için bir ümit kaynağı olmasına yetmektedir. Hz. İbrahim, her üç dinin beslendiği çok önemli peygamberî ve ilâhî bir kaynaktır. Bunun için Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların Hz. İbrahim'den alacakları çok önemli mesajlar vardır. Zaten bu üç dinde Hz. İbrahim'in temel felsefesi korunmuş ve her üç din mensubu için bu mesajlar, bir hayat felsefesi meydana getirmiştir. Hz. İbrahim'in bu üç dine bıraktığı en temel miras "**Tanrı'nın Birliği**" her şeyi Yaratanın Allah olduğu ve **Allah'ın** rahmetini ve bereketini bütün insanlıktan esirgemediği konusudur. Her üç din, Monoteist (Vahdaniyetçi) çizgide, Hz. İbrahim'in bu mirasını devam ettirmektedir. Yahudilik on emrin birinci maddesi olarak Allah'ın vahdaniyetini temellendirirken, İslâmiyet dinin temelini Allah'ın vahdaniyetini koymaktadır. Hıristiyanlık birde üç, üçte bir sistemiyle Monoteist yolda olduğunu iddia ederken yine "**Allah'ın Birliği**" üzerinde durmaktadır.

Elimize kutsal kitabı geçen İlâhî dinlerin başında Yahudilik gelmektedir. **Tora, Talmud ve Kabala'da** şekillenen Yahudilik, zannedildiği kadar bencil ve dışa kapalı bir din olarak görülmez. Yahudilik de dünya barışının temelinde ılımlı bir yol izlemektedir. Her ne kadar Dinler Tarihi kitapları, Yahudiliği "**Milli Dinler**" içinde tasnif etse de, Yahudiliğin milli din boyutunda kaldığını söylemek oldukça zordur. Dünya barışının sağlanmasında Din Mensupları arası Diyalog, çok önemli bir vasıta. Diyalogdan söz edildiği zaman, Yahudiliğin buna ilgi duymadığını söylemek de haksızlık olacaktır. Çünkü Yahudi bilgileri Tora'yı yorumlarken, Nuhilerin de Allah yanında kurtuluşa erebileceklerini ifade etmişlerdir. Buna göre Hz. Nuh'un yedi kanunu olan, **putlara tapmamak, Tanrı'ya küfretmemek, adam öldürmemek, hırsızlık yapmamak, zinadan kaçmak, canlı hayvanlardan et koparıp yememek, adil ve dürüst olmak** gibi hususlara iman eden, Yahudilerin dışındaki din mensuplarının, dünya ve ahirette kurtuluşa ereceklerine inanan Yahudilerin, dinler arası gerilimlere giden yolları kapadıkları görülmektedir. Bugün dünya Yahudiliğinin içindeki çok değişik akım ve cereyanlara rağmen, genel Yahudi felsefesinin bu doğrultuda kendini gösterdiğini görmek, dünya barışı için ümit verici bir durum arz etmektedir. Yine Yahudilikte, insana verilen önem, insanın saygınlığı açısından ve dünya barışı açısından dikkat çekicidir. Tora'da "**Allah'a benzeyen insanın**" yaratılışından bahsedilmektedir.¹ Burada insanın, Allah şeklinde yaratıldığı ve ona bunun bir imtiyaz olarak verildiği ifade edilmektedir.² Değişik Tora tefsirlerinde bu cümlelerin çok farklı yorumları yapılmıştır. Bunlara göre, insanın Tanrı'ya benzemesi, yaratılıştan itibaren insanın özel boyutta olduğunu ve yaratıcının işareti olan eşsiz zekâ yeteneğiyle Tora'nın daimi bir harikası olma özelliğini yansıtmaktadır.³ Aynı şekilde Yahudiliğin "**İnsan Öldürme**"

¹ Tekvin: I/26

² Tekvin: V/I

³ W. Guuther, Plaut, The Torah A Modern Commentary, New York, 1981, s. 28.

eylemine yasaklaması⁴, yine insan hayatına duyduğu saygının bir ifadesidir. Bugün dinler adına yapılan terörizmin insan hayatına yönelik bütün eylemlerini, Yahudilik hiçbir zaman tasvip etmemiştir. Bu açıdan, Filistin'deki "*masum insanların katli*", ne Yahudiliğin ne de İslâm'ın caiz gördüğü bir eylem tipi değildir. Bu olsa olsa, siyasal gözü dönmüştüğün ve fanatizmin sonucunda olmaktadır. Bunun sebebi cehalettir ve siyasi fanatizmdir. Filistin'de Yahudi Devletinin estirdiği baskıcı terörü, bu fanatizme bağlamak gerekir. Bu zulme varan baskının, Yahudi diniyle bir alakası bulunmamaktadır. Diğer yandan sosyal dayanışmaya da Yahudilik çok önem vermektedir. Tora'da elliden fazla yerde, *garib* kelimesi kullanılmış ve garibe karşı iyi davranmak emredilmiştir.⁵ Böylece Hz. İbrahim'e dayanan bir din olarak Yahudilik ve Yahudiler, dünya barışına giden yolda kendilerine düşen görevi yapabilirler.

Hiz. İbrahim'in soyundan gelen Hristiyanlığa da, dünya barışı açısından yaklaştığımız zaman çok daha farklı bir durumla karşı karşıya kalmaktayız. Hristiyanlığın temel doktrinel kaynakları olan İncillerde ve Yeni Ahit'teki mektuplarda, diğer insanlara karşı Hristiyanlığın kapalı olmadığını, bilakis herkese açık olduğunu görüyoruz. Hristiyanlığın diğer din mensuplarına karşı sadece misyonerlik ruhu içinde yaklaştığını söylemek doğru değildir. Hristiyanlık, yapısal olarak da barışçıl bir dindir. Nitekim Hz. İsa bu konuda şöyle demektedir: "*Kötüye karşı koyma ve senin sağ yanağına kim vurursa ona ötekini de çevir ve gömleğini isteyene, abanı da ver*"⁶ diyerek barış önerisinde bulunmaktadır. İsa, dünya barışı için son derece önemli tavsiyelerde bulunmuş ve şöyle demiştir: "*Düşmanlarınızı sevin. Size zulmedenler için dua edin*"⁷. Hristiyanlığın sosyal barışın temini için koyduğu temel prensiplerden birisi de *komşuyu sevme* prensibidir.⁸ Yahudilikteki garibe karşı sergilenen tavırla, on emrin, dokuz ve onuncu emirlerinde "*Komşuna karşı yalan yere tanıklık etmeyeceksin, komşunun evine, karısına, erkek veya kadın kölesine, öküzüne, eşeğine, hiçbir şeyine göz dikmeyeceksin*"⁹ emirleri, sosyal barışın temini için müşterek anahtar olarak kabul edilebilir.

İslâm'da da komşuya iyilik yapmak¹⁰ ve müslümanın müslümana eliyle veya diliyle zarar vermemesi gerektiği¹¹ hususu dile getirilmiştir. Böylece, dünya nüfusunun yarısını oluşturan üç dinin mensupları, kardeşliği ve insan sevgisini, mesajlarının temel felsefesi yapmaları gerekir. Kur'an-ı Kerim'de "*Kötülükleri iyilikle giderin*"¹² "*Hep birlikte barışa gelin*"¹³ emri verilirken,

⁴ Çıkış: XX/13

⁵ Levililer: XIX/33; XVIII/26

⁶ Matta: V/39-40; Luka: VI/29

⁷ Matta: V/11-45-46

⁸ Matta: V/43; Markos: XII/31

⁹ Çıkış: XX/16-17

¹⁰ Buhari, Edeb, 123.

¹¹ Buhari, İman, 4-5.

¹² Mü'minun: 96

mü'minler de *"Gayz ve kinlerini yutarlar ve insanları affederler"*¹⁴ şeklinde vasıflandırılmaktadır.

Yine Kur'an-ı Kerim'de *"Resulüm!" Sen, Allah'ın yoluna, hikmet ve güzel öğütle çağır. Onlarla en güzel şekilde tartış, mücadele et"*¹⁵; *"Ey Muhammed! Sen öğüt ver! Esasen sen sadece bir öğüt vericisin. Sen onlara zor kullanacak değilsin."*¹⁶, *"Bir insanı haksız yere öldüren bütün insanlığı öldürmüş gibidir."*¹⁷, *"Size barış teklif edilirse, siz o tekliften daha güzel ya da ona denk bir teklifle karşılık verin"*¹⁸, *"Bir kimse bir mü'mini kasten öldürürse, ahiretteki cezası asırlarca cehennemde kalmaktır."*¹⁹, *"Bununla birlikte şunu da iyi bilin ki, dinde zorlama yoktur."*²⁰

Diğer yandan Allah'ın Resulü de barış konusunda şunları söylemiştir: *"Yaratılanlara merhamet etmeyene Allah merhamet etmez."*²¹, *"Ben zulmü, kendime haram ettim, size de haram kıldım. Birbirinize zulüm etmeyiniz."*²²

İslâm Sûfileri bu felsefeyi doruk noktaya çıkarmışlardır. Mesela Sufi b. İmad şöyle der: *"Kemale eren, düşmanlarına iyilik etmeli, çünkü onlar, ne yaptıklarını bilmezler. Böylelikle o, Tanrı'nın sıfatlarıyla donatılır. Çünkü Allah, kendini tanımayan düşmanlarına bile her zaman iyilikte bulunur."*²³ Yahudilerden Hassidimler de (şekilci dindarlığa karşı dinamik bir dindarlığı savunanlar), şöyle bir talepte bulunurlar: *"Kötü ve zor anlarda dindar olan kişi, kötülüğe kötülükle mukabele etmemeli, bilakis ona kin besleyenleri ve zulmedenleri affetmelidir. Hem günahkârları da sevmelidir. Dindar kişi, Tanrı nazarında günahkâr kişinin kendisi kadar değer sahibi olduğunu, kendine devamlı söylemelidir. Tanrı'nın sevdiği kişiye nasıl olur da nefret beslenebilir."*²⁴ Yahudiliğe ait bu sözlerle, İsa'nın *"Dağdaki Vaazındaki"* sözleri arasında ciddi şekilde benzerlik dikkat çekicidir. İsa Dağdaki Vaazda Hıristiyanlara barışın anahtarları olan açgözlü olmamayı, yumuşak olmayı, barışı sağlamayı tavsiye etmektedir.²⁵ İlahi dinlerde, Tanrı'nın her şeyi kapsayan merhametinin, kulları tarafından da icra edilmesi, önemli bir emirdir. Hatta bu düşünce, birçok dindeki güçlü bir beraberlik bilincini ortaya koymaktadır. Friedrich Heiler (1892-1967), Batı Medeniyetinin, Yunan ve Helenistik etiğe,

¹³ Bakara: 208

¹⁴ Al-i İmran: 134

¹⁵ Nahl, 125

¹⁶ Nahl, 18

¹⁷ Maide: 32

¹⁸ Nisa: 86

¹⁹ Nisa: 93

²⁰ Bakara: 256

²¹ Müslim, Fedail, 65.

²² Müslim, Birr ve Sıla, Adâb, 55.

²³ Tor Andrea, Die Person Mohammeds in Lehre und Glauben Seiner Gemeinde Uppsala, 1918, s.223.

²⁴ Paul Levertoff, Die Religiöse Denkweise der Chasidim Nach den Quellen Dargestellt, Leipzig, 1918, s.89

²⁵ Matta: V/1-11

İsrail Peygamberliğine ve bundan doğan Hıristiyanlığa borçlu olduğu konusunun üstünde ısrarla durmaktadır.²⁶ Batı medeniyeti, Yunan Felsefesi, Hıristiyan Ahlakı ve Rasyonalite üzerine oturmaktadır. Ancak, Batı medeniyetinin Hıristiyan ruhaniyeti ile hiç alakası kalmamıştır. Batı medeniyeti maalesef, Pozitivist ve maddeci bir zihniyet yapısı içinde gelişmiştir.

Dünya nüfusunun yarısını oluşturan İlahi Dinler, dünya barışı için bu muhteşem temelleri atarken, bu din mensuplarının bu mesajlara kulak vermesi gerekmektedir. İlahi din mensuplarının, Tarihte yaptıkları yanlışları bugün de devam ettirilmeleri, dünya barışı için gerçek bir tehdit oluşturacaktır. Bunun için İlahi Din mensupları ve temsilcileri, kendi dinlerinin dünya barışı için ortaya koyduğu temel prensipleri, uygulama alanına koymalıdır ve dünya barışı için çaba sarf etmelidirler. Bu açıdan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm çok ciddi bir ittifak oluşturmaktadır. Bütün bu dinler, ortaya koydukları Monoteist ve ahlaki değer yargılarıyla insanlığa barış, huzur ve işbirliği konusunda önemli mesajlar vermektedirler. Bu din mensupları, kendi dinlerinin bu evrensel mesajına kulak verip, onları uygulama alanına koydukları gün, dünya barışı büyük ölçüde gerçekleşecektir.

Dünya nüfusunun diğer yarısını teşkil eden Hind ve Çin kökenli dinlere *“Dünya Barışı”* açısından baktığımızda da çok ilginç mesajlarla karşı karşıya geliriz. Bugün yarım milyon mensubu olan Budizm, insanlar arasındaki ilişkide tevazuyu öne çıkaran ve kalp huzurunu elde etmek için, nefsanî *“arzuyu”* öldüren bir dini propaganda sistemine sahiptir. Mistik boyutlu ve dünya ile ilişkisi olmayan bir din olarak Budizmin, mensuplarına, *kanaati, dünyadan kaçışı, hurs ve kaprislerini yok etmelerini tavsiye ederken*, aslında bir tevazu ve barış ortamı meydana getirdiğini söyleyebiliriz. Budizmde sevgi ve merhamet yan yana bulunmaktadır. Sevginin sınırsızlığı, sevgi, acıma ve sevinç meditasyonu hakkındaki şu formülde çok güzel şekilde ifadesini bulmaktadır: *“Tefekkür eden keşiş” kalbini dolduran sevginin kuvvetini, semânın bir bölgesinin üzerine salar. Aynı şekilde ikinci, üçüncü ve dördüncü semaya doğru yukarıya ve aşağıya, enine ve her yöne kalbini dolduran engin, sınırsız, kin ve kötülükten arınmış sevgisinin kuvvetini bütün dünyanın üzerine salar.*²⁷ Mahayana Budizminde ise *sevgi*, bütün varlıklara yönelen bir hizmet anlayışına bürünmektedir. Bu hizmet anlayışını şu sözler açık şekilde göstermektedir: *“Suyun elemanları nasıl bütün çimlerin, çalıkların ve bitkilerin büyümelerini sağlarsa, aynı şekilde Buda'nın müridi de, bütün varlıkları tasdiki sayesinde tomurcuklanır. O, bütün varlıkların berrak özelliklerinin büyümelerini ve gelişmelerini sağlar.”*²⁸ Bir Budist keşişin ana görevi, başkalarının elemlerini bertaraf etmektir. Bunu da onların elemlerinin yerine geçecek olan kendi

²⁶ Heiler, “Die Bedeutung der Religionen für die Entwicklung des Menschheits- und Friedensgedankens”, Ökumenische Eiuheit II, Nr.1, s. 1-29.

²⁷ Digha-Nikaya XIII:76 Vd. Heiler, Buddhistische Versenkimg, s.24.

²⁸ Kasyapa-Parivarta, Wintemitz, der Mahayana-Buddhismus Religionsgeschichtches, Lesebuch, Tübingen, 1930, s.36.

elemleriyle takas yaparak yapar. O şöyle düşünür: *“Ben bütün elemelerin yükünü kabulleniyorum. Bütün varlıkların kurtuluşu, benim adağımıdır. Ben bütün varlıkların elemelerinin toplamını üzerine almalıyım... Ben iyyinin köklerini kemale götürmeliyim ki, bütün varlıklar sonsuz mutluluğa ersinler.”*²⁹ Sosyal barışın temininde Budizmin işlediği *“Düşmanların bile sevilmesi* konusu, Hıristiyanlığa özgü bir felsefe değildir. Bu felsefe hem Hind hem de Çin felsefesinin üzerinde önemle durduğu bir konudur. Hâkim Lao-Tse, *“Düşmanlığa iyilikle mukabelede bulunmayı”*³⁰ tavsiye eder. Li-Ki de *“Kine, iyilikle mukabelede bulunulması sayesinde kişi, insanlığı kendi şahsına alıştırır”*³¹ der. Hinduizmin kutsal metinlerinden olan Mahabharata’da ise şunları okuyoruz: *“Bir düşmana bile eve geldiği zaman misafirperverlik gösterilmelidir. Bir ağaç, onu kesmeye gelenlerden bile gölgesini esirgemez”*³²

İnsanlar arası ilişkilerde Budist keşişlerine uygulamaları gereken prensipleri Buda, şöyle açıklamaktadır: *“Eğer, keşiş, eşkıya veya katil olsanız ve çift dişli bir testereyle birinin uzvunu diğerinin peşinden kopartsanız, ruhunuz kin ile dolmuşsa, işte bu sebeple böyle olan hiçbir kişi benim dinimin mensubu olamaz”*. Aynı şekilde Buda şöyle devam eder: *“Ruhunuz heyecanlandırılmamalı-kötü söz sarfetmeyin-lütüfkâr ve merhametli olalım-iyimser olalım-kindar olmayalım-insanlara iyimser ruh ile nüfuz edelim-sınırsız, geniş, ölçülemez düşmanlıktan ve kindarlıktan uzak bir ruh ile yaklaşalım.”*³³ Buda’nın sadık bir müridi olan Kral Aşokha (M.Ö: 273-232 Saltanat dönemi), iki bin yıl önce hükümdarlığının barışa açılan penceresinden şunları söylemiştir: *“Yabancı dine saygı gösteren, kendi dinine saygı göstermiş olur ve yabancı dini kötüleyen de kendi dinine zarar vermiş olur.”*³⁴ Aynı şekilde Kur’an-ı Kerim’de de *“Müşriklerin Allah ‘tan başka taptikları putlara sövmeyin ki, cehaletle haddi aşarak Allah’a sövmesinler”*³⁵ buyrulmaktadır. Gerek Kur’an-ı Kerim’in ve gerekse Aşokha’nın, karşı dinlere saygı tavsiye etmesi, din adına yapılan ve yapılacak kavgaların önüne geçilmesi hedefini gütmektedir. Bu ayete göre başkasının kutsal alanına müdahale edenin, kendi kutsal alanına müdahale olunmaktadır. Bu ise, barış değil; kavganın devamıdır. Hâlbuki hiçbir din, kavgayı istememekte ve toplumsal barışın gerçekleşmesi için çaba sarf etmektedir.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar doğrultusunda şu sonuca varabiliriz: Dünyadaki mevcut dinler, teorik planda dünya barışının temini için gereken

²⁹ Vajradhvaja-Sutra in Siksha-Samucaya 280 vd; Wintemitz, der Mahayana-Buddhismus, s.34.

³⁰ Tao-Keh-King, s. 63.

³¹ Li-Ki, 29/12; krş: R. Wilham, Kungfutse Gespreach /Jena, 1921), s.164.

³² Mahabharata: 12, 5528.

³³ Majjhima-Nikaya 21, K.E. Neumann, Die Reden Gotama Budelhos aus der Mittleren Sammlung I, München, 1921,s.352.

³⁴ Friedrich Heiler, The History of Religions as a Frepatation for the Co-operation of Religions, Chicago 1959.

³⁵ En’am: 108

malzemeyi vermektedirler. Yahudilikten, Şintoizme kadar bütün dinlerde bunu görmek mümkündür. Dünya dinleri, barışın ve huzurun temellerini atacak prensipleri sundukları halde, niçin dünya barışının temininde Dinler ve onların temsilcileri gerekli rolü üstlenemiyorlar? İşte asıl problem, bu sorunun cevabında yatmaktadır. Şunu burada hemen belirtelim ki insanlar, aidiyet hissettikleri dinleri yeterince bilmemektedirler. Ne kendi dinlerini, ne de yabancı dinleri bilmeyen insanlar, dini duygularla değil; pragmatik ve çıkar duygularıyla hareket etmektedirler. Bu konuda dini kurumlara ve dini liderlere çok önemli görevler düşmektedir. Bu açıdan onların da görevlerini tam olarak yaptıkları söylenemez. Hâlbuki düşmanlık yerine, işbirliği, dayanışma ve barışın temini için dini liderlere çok önemli görevler düşmektedir. **Siyasi, İktisadi ve etnik baskılara rağmen hakikatleri söyleyebilen din mesuplarının ve dini liderlerin, dünya barışının temininde payları büyük olacaktır.** Yahudilik, Hıristiyanlık, İslâmiyet, Hind ve Çin kökenli dinlerin temel kutsal kitaplarına göre, din adına yapılacak bütün zulümler yasaklanmıştır. Bu dinlerin hiçbiri, dini terörizme izin vermez. Hepsinin temel felsefesi, insana saygı ve hayata saygı üzerine dayanmaktadır. Bunun için geliniz, hepimiz önce kendi dindaşlarımızı, sonra da diğer dinlerin mensuplarını bu alanda eğitelim. Dinlerin engin toleransını, hoşgörüsünü ve birlikteliğini bütün dünyaya yayalım. Belki o zaman bütün insanlığın beklediği sosyal barış gerçekleşir ve insanlık, çokluk içinde birlikte yaşama idealine ve huzuruna ulaşır.

Kaynaklar

KUR'AN-I KERİM

KİTAB-I MUKADDES (Tevrat ve İncil)

W. GUUTHER, P., 1981, *"The Torah A Modern Commentary"*, New York.

-----, *"Sahih-i Buhari"*, Edep, 123; İman, 4-5

-----, *"Sahih-i Müslim"*, Fedail, 65; Birr ve Sila, Âdâb, 55.

ANDREA, T., 1918, *"Die Person Mohammeds in Lehre und Glauben Seiner Gemeinde Uppsala"*.

LEVERTOFF, P., 1918, *"Die Religiose Denkweise der Chasidim Nach den Quellen Dargestellt"*, Leipzig.

HEILER, F., -----, *"Die Bedeutung der Religionen für die Entwicklung des Menschheits- und Friedensgedankens"*, Ökumenische Eiuheit II, Nr.1, s. 1-29.

HEILER, F., 1959, *"The History of Religions as a Frepatation for the Co-operation of Religions"*, Chicago.

HEILER, *Buddhistische Versenkung*, Digha-Nikaya XIII:76 vd.

KUNG FU TSE, 1921, Li-Ki, 29/12; krş: R. William, Gespreach / Jena.

NEUMANN, K.E., 1921, "Die Reden Gotama Budelhos aus der Mittleren Sammlung I", M¼nchen.

WINTERNITZ, M., 1930, "der Mahayana-Buddhismus", Mohr Siebeck (Verlag)